

OPLEIDEN VOOR NIEUW ONDERWIJS

Oorsprong en start van
Fontys Lerarenopleiding
Sittard

Frank Crasborn

OPLEIDEN VOOR NIEUW ONDERWIJS

Oorsprong en start van
Fontys Lerarenopleiding Sittard

Frank Crasborn

© Lectoraat IOBC Fontys Lerarenopleiding Sittard
Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt zonder bronvermelding en voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Eerste druk, september 2019

ISBN 978-90-830294-3-6
NUR 840

Voorwoord

In 2019 vierde Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) haar veertig jarig bestaan. FLOS ging in september 1979 van start als Katholieke Lerarenopleiding Sittard (KLS). Het grootste deel van de FLOS-geschiedenis heb ik meegemaakt.

In combinatie met werkzaamheden bij de Open Universiteit, Fontys Hogeschool Pedagogiek en de universiteiten van Maastricht en Zürich ben ik sinds 1986 bij FLOS in diverse rollen betrokken bij het opleiden en professionaliseren van leraren, vanaf 2016 in de functie van lector. Inmiddels heb ik een hele generatie FLOS-collega's met pensioen zien gaan en veel nieuwe talentvolle mensen zien komen. Ik mag me in het Sittardse opleidingsinstituut inmiddels rekenen tot de groep 'oudere jongeren'. Mijn ervaringen binnen de FLOS-gemeenschap in combinatie met mijn huidige opdracht als lector motiveerden me om als bijdrage van het lectoraat aan de jubileumviering op zoek te gaan naar de oorsprong van het instituut, met speciale aandacht voor de manier waarop de onderzoeksfunctie binnen FLOS in de loop der jaren gestalte kreeg. Het resultaat van mijn speurtocht ligt voor u: een terugblik en reflectie op een bijna vergeten stukje verleden, verpakt in een kleurrijk geïllustreerde brochure met verfrissende collages die de lezer ruimte laten voor eigen interpretatie en symbool staan voor het jeugdige elan van FLOS. Een cadeautje voor de veertigste verjaardag van Fontys Lerarenopleiding Sittard.

Frank Crasborn

Lector Fontys Lerarenopleiding Sittard

Inhoud

1. **Inleiding 7**
 2. **Hefboom voor onderwijsvernieuwing 9**
 3. **Nieuwe Lerarenopleiding 11**
 4. **Katholieke Lerarenopleiding Sittard 13**
 5. **Onderzoek als opdracht 16**
 6. **Tijdloze dilemma's 20**
 7. **Epiloog 23**
- Referenties 25*

1.

Inleiding

Toen

In september 1979 ging de Katholieke Lerarenopleiding Sittard (KLS) van start met de eerste lichte studenten. Het nieuwe instituut werd gehuisvest in twee aanpalende kloosters in de Sittardse binnenstad: het vroegere klooster Franciscus Solanus en het voormalige Ursulinenklooster.¹ Beide gebouwen werden via een bouwkundige ingreep met elkaar verbonden.

De oprichting van de KLS paste in het toenmalige overheidsbeleid voor onderwijsvernieuwing en, in het verlengde daarvan, aanpassing van het stelsel van lerarenopleidingen. De KLS behoorde tot de zogeheten Nieuwe Lerarenopleidingen (nlo's) die tussen 1970 en 1980 in Nederland het levenslicht zagen.²

Nu

De KLS heet tegenwoordig Fontys Lerarenopleiding Sittard, afgekort FLOS, en is sinds 2002 gevestigd in een modern gebouw aan de Mgr. Claessensstraat. Het is een van de 27 zelfstandig opererende instituten van Fontys Hogescholen.

Jaarlijks studeren bij FLOS rond de achthonderd studenten, waarvan ongeveer drie vijfde in voltijd en twee vijfde in deeltijd. Ze kunnen kiezen uit tien bacheloropleidingen voor de schoolvakken Nederlands, Duits, Engels, wiskunde, natuurkunde, techniek, aardrijkskunde, geschiedenis, bedrijfs-economie en algemene economie. Daarnaast zijn er voltijdse masteropleidingen in de drie kernvakken Nederlands, wiskunde en Engels. FLOS verzorgt eveneens de Fontysbrede minor Taal & Cultuur voor ruim vierhonderd studenten. De HBO-Keuzegids beoordeelt de Sittardse lerarenopleiding al vele jaren op rij als (een van) de beste lerarenopleidingen in Nederland.³

Leeswijzer

Dit boekje gaat over de ontstaansgeschiedenis en de start van FLOS in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Na de inleiding schetst de tweede paragraaf een beeld van de herstructurering van het Nederlandse voortgezet onderwijs in die jaren en, in het verlengde daarvan, de opkomst van de Nieuwe Lerarenopleiding (nlo) als alternatief voor oude opleidingsroutes en als hefboom voor onderwijsvernieuwing. Paragraaf drie gaat in op de uitgangspunten van de nlo's en de praktijkervaringen van afgestudeerden van de eerste generatie nlo's. Paragraaf vier staat in het teken van de oprichtingsperikelen van FLOS als een nlo op katholieke grondslag. In de vijfde paragraaf is er aandacht voor de manier waarop het onderwijs in het Sittardse opleidingsinstituut in de eerste jaren gestalte kreeg en hoe onderzoek en lectoraten hun intrede deden in het hbo, en in de loop der jaren ook vorm kregen bij FLOS. In paragraaf zes komt een aantal tijdloze dilemma's aan de orde die in de afgelopen decennia niet alleen FLOS maar ook andere lerarenopleidingen regelmatig tot keuzes dwongen. In de epiloog wordt tenslotte een fundamenteel spanningsveld in de opleiding van leraren blootgelegd.

2.

Hefboom voor onderwijsvernieuwing

Vanaf het midden van de vorige eeuw zijn twee thema's dominant in het Nederlandse onderwijsbeleid: de herinrichting van het schoolstelsel, vooral het voortgezet onderwijs en het streven naar gelijke kansen in het onderwijs en daarmee ook in de maatschappij. Kinderen uit lager sociale milieus moesten ook toegang krijgen tot hogere vormen van onderwijs.

Meer samenhang

Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw was het voortgezet onderwijs sterk verbrokken, met een onsamenhangend palet van schooltypen dat deels nog stamde uit het midden van de negentiende eeuw.⁴ Hierdoor stagneerde de doorstroom van leerlingen tussen schooltypen en bleef talent onbenut.

In 1968 zorgde de zogeheten Mammoetwet niet alleen voor meer samenhang en doorstroommogelijkheden, maar bood ook kansen voor nieuwe lesinhouden en werkwijzen die het leren van leerlingen centraler stelden. Oude schooltypen als de mulo, de mms en de hbs verdwenen en lbo (later vbo), mavo, havo en vwo ontstonden. Er kwam meer aandacht voor sociale aspecten (leerlingbe-

geleiding), creatieve vakken en integratie van leerdomeinen. Met de komst van vakkenpakketten konden leerlingen keuzes maken die bij hen pasten. Daarnaast verschenen er studievaardigheidslessen op het rooster. Ook kwam er een brugklas, met als doel de keuze voor een specifiek schooltype iets op te schuiven.

Hefboom

Onderwijs werd gezien als een belangrijk mechanisme om vooruit te komen in de maatschappij. De hervormingen waren een noodzakelijk geworden aanpassing van een traditioneel standnonderwijs aan de eisen van de dynamiek van de modern industriële samenleving.

In de nieuwe Wet op het voortgezet onderwijs, die het hele onderwijs tussen basisonderwijs en universiteit regelde, bleef het hoger beroepsonderwijs onderdeel van het voortgezet onderwijs. Aansluitend op deze nieuwe wettelijke onderwijskaders veranderde ook het opleidingsstelsel voor leraren. De nlo's moesten als hefboom van de vernieuwing van het voortgezet onderwijs gaan dienen.⁵

Traditionele routes

Sinds de Middelbaar Onderwijswet van Thorbecke uit 1863 waren er twee wegen naar het leraarschap in het middelbaar onderwijs (nu voortgezet onderwijs): de universiteit en het staatsexamen. Een universitaire vakopleiding gaf rechtstreeks toegang tot het leraarschap. Wie geen universiteit kon of wilde doen, kon via een staatsexamen een akte ofwel lesbevoegdheid krijgen. Van deze route maakten vooral ambitieuze onderwijzers gebruik. Zij bereidden zich in deeltijd voor op het examen door vakinhoudelijke zelfstudie of met de hulp van een privéleraar.⁶

Mo-opleidingen

Om deze steeds groter wordende doelgroep te bedienen ontstonden vanaf het begin van de twin-

tigste eeuw in heel Nederland deeltijdopleidingen voor alle schoolvakken, de Middelbaar Onderwijs (mo)-opleidingen. Ook die richtten zich tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw op het overdragen van vakinhoudelijke kennis.⁷ Het achterliggende idee was dat iemand met veel vakkennis automatisch ook een goede leraar was. De opleidingen voor de mo-akten werden niet verzorgd door de overheid maar door particuliere instanties, zoals de Katholieke Leergangen met locaties in Tilburg en Sittard of de Gelderse Leergangen in Nijmegen en Arnhem.

Eerste generatie nlo's

Met de komst van de nlo's kwam er in de jaren zeventig van de vorige eeuw een nieuwe opleidingsroute naar het leraarschap. Ze ontstonden in samenwerking met universiteiten en mo-instituten. Zo ook in Sittard, waar de Katholieke Leergangen al mo-opleidingen verzorgden. In een tijdsbestek van vijf jaar zag de eerste generatie van acht nlo's het levenslicht: de Vrije Leergangen Amsterdam en het Mollerinstituut Tilburg (1970), Stichting Opleiding Leraren (SOL) Utrecht, Ubbo Emmius in Groningen en Leeuwarden en d'Witte Lelie Amsterdam (1971), de Gelderse Leergangen in Nijmegen (1972) en Zuid-West Nederland Delft (1973).⁸

3.

Nieuwe Lerarenopleiding

Uitgangspunten

De nlo's gingen van start met veel vernieuwingsdrang en op basis van dezelfde uitgangspunten. Studenten moesten opgeleid worden voor een lesbevoegdheid in twee schoolvakken, zowel om inhoudelijke redenen (het doorbreken van de klassieke schoolvakkenstructuur), als uit praktische noodzaak om te voorzien in voldoende leraren. Het vierjarig voltijds opleidingsprogramma moest vanaf het eerste studiejaar vakinhoudelijke en pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden en praktijkstages integreren. Om de kwaliteit van de opleidingsprogramma's, het personeel en de examens te bewaken, waren de nlo's verplicht om samen te werken met universiteiten in de vorm van paritair samengestelde (school)vakcommissies en een commissie voor onderwijsbeleid, die medeverantwoordelijk waren voor het vakniveau van de nieuwe opleiding.⁹

Theorie-praktijkkloof

Tien jaar na de oprichting van de eerste nlo's constateerden de onderwijssociologen Olgers en

Riesenkamp (1980) in een evaluatieonderzoek dat de jonge leraren zich binnen anderhalf jaar conformeerden aan de heersende schoolpraktijk.¹⁰ Die bevinding doorkruiste de agenda van veel onderwijsvernieuwers, die hoge verwachtingen hadden over de 'nieuwe leraren' als 'change agents' van traditioneel klassikaal onderwijs. De afgestudeerden van de nlo's waren blijkbaar niet opgewassen tegen gevestigde schoolpraktijken.

Die conclusie richtte de aandacht op een opleidingsdidactisch vraagstuk dat leraren(opleiders) en onderwijsdeskundigen al sinds de negentiende eeuw bezig houdt: de moeizame relatie tussen theorie en praktijk in de lerarenopleiding.¹¹ Toen vanaf het begin van de twintigste eeuw steeds meer pedagogische en didactische kennis beschikbaar kwam, vond een 'academisering' van de lerarenopleiding plaats.¹² Het gevolg was dat het bij de start van de nlo's vanzelfsprekend leek om door wetenschappers ontwikkelde (vak)didac-

tische en pedagogische theorieën over te dragen op aanstaande leraren, zodat zij die konden toepassen in de praktijk. Tegenwoordig weten we dat die benadering vaak een kloof veroorzaakt tussen theorie en praktijk. Dit wordt in de literatuur over opleiden ook wel het 'transferprobleem' genoemd.¹³

Opleidingsdidactiek

Toen in de laatste decennia van de vorige eeuw niet alleen uit het nlo-rapport van Olgers en Riesenkamp (1980), maar ook uit internationaal onderzoek, bleek dat de invloed van lerarenopleidingen op de onderwijspraktijk doorgaans beperkt was, kwam die theoriegestuurde opleidingsdidactiek ter discussie te staan.¹⁴ Er ontstonden geleidelijk andere visies op opleiden. Een nieuw vakgebied ontstond: de didactiek van het opleiden van leraren.¹⁵

Dit aandachtgebied verschilt van de didactiek van het lesgeven op school.¹⁶ Er wordt in dit verband ook wel gesproken over 'tweede orde onderwijzen': leraren die leraren in opleiding onderwijzen en zich in dat kader verdiepen en bekwamen in aanpakken en werkwijzen waarop dat het beste kan.¹⁷

Sinds het begin van deze eeuw werken scholen en lerarenopleidingen intensief samen bij de ontwik-

keling en implementatie van nieuwe opleidingsdidactieken en opleidingspraktijken die theorie en praktijk beter met elkaar verbinden.¹⁸ Binnen het nationale netwerk van regionale partnerschappen is inmiddels een breed palet van opleidingspraktijken en werkplekcurricula ontstaan.¹⁹

Tweede generatie nlo's

Na de oprichting van de eerste generatie van acht nlo's in de eerste helft van de jaren zeventig, besloot onderwijsminister Van Kemenade in 1977 dat er drie nieuwe nlo's bij zouden komen: een protestants-christelijke in Zwolle, een katholieke in Sittard en een bijzonder neutrale voor de beroepsgerichte technische vakken in Eindhoven. Bij het verschijnen van het eerder aangehaalde kritische rapport van Olgers en Riesenkamp (1980) over de eerste generatie nlo's was de politieke besluitvorming over de oprichting van nog eens drie opleidingsinstituten dus al achter de rug. De financiële ruimte voor de drie nieuwe instellingen zou onder andere moeten komen uit de verlaging van de maximale instroom van studenten aan de bestaande opleidingen. Dit was tegen het zere been van een aantal eerste generatie nlo's. Om voldoende middelen vrij te maken zouden bovendien de bestaande mo-deeltijdopleidingen versneld worden beëindigd.²⁰

4.

Katholieke Lerarenopleiding Sittard

Om de inhoudelijke en geografische versnippering van de opleidingen voor leraren in de technische vakken te stroomlijnen ging als één van drie nieuwe nlo's in 1979 het opleidingsinstituut voor leraren in de beroepsgerichte technische vakken van start in Eindhoven, de latere Pedagogisch Technische Hogeschool (PTH).²¹

Eigen zuil in eigen regio

Gedreven door heel andere motieven startten in datzelfde jaar ook de Katholieke Lerarenopleiding Sittard (KLS) en de Christelijke Lerarenopleiding Zwolle (CLZ). Hun oprichting was geworteld in het nog sterk verzuilde Nederlandse onderwijs. In het onderwijs handhaafde de verzuiling zich langer dan in andere maatschappelijke sectoren. Protestant en katholieken herkenden zich te weinig in de uitgangspunten van de eerste generatie nlo's. Vanuit de confessionele hoek kwam er een politieke lobby op gang. Die leidde uiteindelijk

tot de oprichting van de instituten in Zwolle en Sittard. De aanvankelijke bedoeling van politiek Den Haag om het nlo-experiment buiten de verzuiling te houden, was met hiermee definitief van de baan.²² Toen de schaalvergroting in het hoger beroepsonderwijs na 1986 op gang kwam, verdween in het hbo het belang van denominatie langzamerhand naar de achtergrond.²³

Pleitbezorgers

Belangrijke politieke pleitbezorgers van de Sittardse nlo waren de toenmalige gouverneur van Limburg, CDA'er Sjeng Kremers, en de bestuursvoorzitter van de Maastrichtse Universiteit, de oud-politicus en PvdA'er Sjeng Tans. Beiden waren niet alleen begaan met onderwijs, maar als geboren en getogen Limburgers ook met de regio. Onderwijsminister Jos van Kemenade, onderwijs-

vernieuwer van katholieke huize én partijgenoot van Sjeng Tans, ging akkoord met de oprichting van de beide (nlo's) op confessionele grondslag. Op de achtergrond speelde ook de ultraconservatieve bisschop van Roermond Jo Gijsen een rol. Zolang hij de scepter in het bisdom Roermond zwaaide, bleef hij weigeren de Katholieke Lerarenopleiding Sittard als zodanig te erkennen. De katholiciteit zoals hij die voorstond was in zijn ogen niet voldoende zichtbaar in de opleiding.²⁴

Pioniers

De KLS startte in 1979 onder leiding van de eerste directeur, Michel Hennissen, met twee tweevakelige opleidingen: Nederlands-Engels en wiskunde-natuurkunde. In 1980 volgde de opleiding voor leraar geschiedenis-aardrijkskunde en weer een jaar later die voor leraar tekenen-handvaardigheid. Niet alleen de eerste directeur van de KLS, maar ook het grootste deel van de eerste generatie opleidingscoördinatoren van de KLS (destijds 'hoofd-docent' genoemd) kwamen van het Mollerinstituut in Tilburg: Jan van Alphen (Nederlands), Nico van der Maas (Engels); Luc Kuijk (wiskunde), Dieter Steinbusch (natuurkunde) en Gerard Willemsen (onderwijskunde). De opleiding tekenen-handvaardigheid stond onder leiding van Henk Verbeek en Ben Groten. Verbeek kwam van de nlo in Nijmegen

en Groten van de mo-opleiding (academie) voor beeldende vakken in Tilburg. Net als de coördinatoren van de opleiding aardrijkskunde-geschiedenis, Jan Bols (aardrijkskunde) en Piet van Luyn (geschiedenis), had Ben Groten geen verleden in als opleider van een nlo (van de eerste generatie).

Combinatieleerplannen

Gedreven door hun eerdere ervaringen in Tilburg en Nijmegen wilden de nlo'ers van het eerste uur bij de opbouw van het Sittardse instituut meer recht te doen aan het uitgangspunt van vakkenintegratie. Het oorspronkelijke ideaal om over de grenzen van het eigen (school)vak te kijken, had in hun ogen onder andere op het Mollerinstituut te weinig handen en voeten gekregen.²⁵ Bovendien had in 1974 een adviescommissie onder voorzitterschap van de directeur van de Sittardse Pedagogische Academie, Koen Hanselman (en inmiddels ook bestuurder van de in 1978 opgerichte Stichting KLS), gepleit voor meer verwantschap tussen leergebieden. Als nlo van de tweede generatie nam het KLS-management dit advies ter harte.²⁶

Probleemgestuurd

De Sittardse combinatieleerplannen van de tweevakelige opleidingen waren gericht op het aanbie-

den van geïntegreerde opleidingsprogramma's, waarin aspecten van beide schoolvakken en pedagogisch-didactische kennis- en vaardigheden zoveel mogelijk integratief zouden worden aangeboden. Om dit te realiseren werd als opleidingsdidactisch concept gebruik gemaakt van de principes van Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO). Voor de implementatie van die opleidingsdidactiek was er samenwerking met de Rijksuniversiteit Limburg (RUL), later Universiteit Maastricht (UM).²⁷

Uitbreiding

In het eerste KLS-decennium is meerdere malen geprobeerd om het opleidingsaanbod uit te breiden. Dit stuitte steevast op verzet vanuit het Mollerinstituut in Tilburg. De angst bestond dat dit een negatieve invloed zou hebben op de Tilburgse studentenaantallen.²⁸ Uiteindelijk werden in 1989 enkele nieuwe opleidingen aan het Sittardse palet toegevoegd: Duits, economie en techniek. Respectievelijk Maurice Vliegen, Jo Gardeniers en Jos Smits werden benoemd tot 'bouwheer' en opleidingscoördinator. Omdat toen al duidelijk was dat de lerarenopleidingen in Nederland éénavkig zouden worden, gingen de nieuwe opleidingen ook in die vorm van start. In 1990 volgde op advies van een commissie, eveneens onder leiding van Hanselman, de afschaffing van de tweevakige opleidingsprogramma's van de nlo's.²⁹

In 2002, tegelijk met de verhuizing naar het nieuwe gebouw aan de Mgr. Claessensstraat, werden de opleidingen tekenen en handvaardigheid overgedragen aan de faculteit Kunsten van Zuyd Hogeschool. Vanaf 2016 werden aan het assortiment van tien tweedegraads lerarenopleidingen de eerste-graads opleidingen Engels, Nederlands en wiskunde toegevoegd.

Nieuwe noemers

Bij de invoering van de Wet op het Hoger Onderwijs in 1986 kregen de mo-opleidingen en de nlo's een plek in nieuwe hogescholen. De zelfstandige stichting KLS fuseerde met de Sittardse pabo en de Sittardse mo-opleidingen pedagogiek en ging vanaf 1986 verder als Hogeschool Katholieke Leergangen (HKLS). Bij de verdere schaalvergroting en regionalisering in de jaren negentig van de vorige eeuw werd de nieuwe noemer Hoger Onderwijs Zuid Nederland (HOZN), weer later omgedoopt tot Fontys Hogescholen. Sinds 1993 vallen alle lerarenopleidingen in Nederland onder de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW).

Onderzoek als opdracht

De eerste lectoren deden rond 2002 hun intrede, met als opdracht om in het hbo gestalte te geven aan onderzoek, een taak die lange tijd was voorbehouden aan universiteiten.³⁰ Het doen van onderzoek kende in het hbo weliswaar al sinds 1986 een wettelijke basis, maar daar stond nog geen overheidsfinanciering tegenover.³¹ In 2001 komt daar aparte financiering voor, wordt de Stichting Kennisontwikkeling HBO opgericht en krijgen hogescholen structurele overheidssubsidie om lectoren aan te stellen.³² Sindsdien investeert ook Fontys (en FLOS) in praktijkgericht onderzoek via lectoraten.

30 promovendi

In 2005 deed een personeelsadvertentie van Fontys landelijk veel stof opwaaien. Het Fontys bestuur wilde in één keer 30 promovendi werven die gedurende hun promotietraject ook als docent aan één van de Fontys instituten verbonden zouden zijn. Naast de instelling van lectoraten en kenniskringen in het hbo was dit voor het bestuur een extra middel om de eigen personele capaciteit op het gewenste niveau brengen.³³ Omdat de hogescholen geen promotierecht kenden, zouden

de promovendi bij een hoogleraar aan een Nederlandse of buitenlandse universiteit promoveren. Die samenwerking zou op korte termijn binnen het bestaande binaire stelsel van hoger onderwijs vorm kunnen krijgen. Het Fontys bestuur respecteerde op die manier weliswaar de bestaande verhoudingen tussen hogescholen en universiteiten, maar sprak tevens de ambitie uit dat een hogeschool uiteindelijk de stap naar het zelfstandig verlenen van de doctorstitel zou moeten kunnen zetten.

Heftige reacties

De wervingsactie paste in het toenmalige beleid van de HBO-raad, gesteund door het ministerie, om het aantal gepromoveerde docenten in het hbo te verhogen. Desondanks zorgde het initiatief van Fontys voor opschudding in het hoger onderwijs.³⁴ De advertentie riep bij sommige universiteitsbestuurders heftige reacties op.³⁵ Het aantal sollicitanten was echter groot: er meldden zich ruim 500 belangstellenden. Een drietal van die eerste lichting promovendi, Ralph Hooreman, Nele Coninx en Niek van den Bogert, gingen aan de slag bij FLOS. Hun promotietraject voltooiden ze onder supervisie van het FLOS-lectoraat en de Eindhoven School of Education (TU/e). Onderzoek in hogescholen is inmiddels een breed geaccepteerde praktijk, alhoewel de financiering daarvan nog

ver achterblijft bij die van de universiteiten.³⁶

De stap naar 'ius promovendi' (promotierecht) voor hogescholen lijkt echter steeds dichterbij te komen, getuige de recente adviezen van de Vereniging van Hogescholen over de toekomst van lectoraten.³⁷

Voorlopers in onderzoek

Vóór de komst van lectoraten was het doen van (promotie)onderzoek ook bij FLOS vooral een privé-initiatief van een enkele opleider. Gedreven door persoonlijke interesse voltooiden enkele (oud-) FLOS-collega's in hun vrije tijd na jarenlange noeste arbeid een proefschrift over een vakinhoudelijk onderwerp.

De eerste opleider in de FLOS-geschiedenis die daarin in slaagde was neerlandicus Pierre Bakkes. Hij promoveerde in 1996 op een proefschrift over het veranderend (Limburgs) dialect van zijn geboortedorp Montfort.³⁸ Jos Pouls, kunsthistoricus bij de opleiding tekenen-handvaardigheid, voltooidde in 2002 een dissertatie over kerkelijke kunst in Limburg in de twintigste eeuw.³⁹ Tien jaar later (2012) leverde Jenny Schuitenmaker-King een thesis af over het gebruik van Engels en Nederlands door leraren in tweetalig onderwijs.⁴⁰

Na meer dan een decennium monnikenwerk publiceerde Thijs van Vugt in 2015 een proefschrift over het Boschstraatkwartier-Oost, een negentiende

eeuwse achterstandswijk in Maastricht.⁴¹ Zijn collega Maurice Heemels volgde, eveneens na ruim tien jaar onderzoek, in 2016 met een dissertatie over de begraafcultuur in Roermond tussen 1870 en 1940.⁴²

Eerste lectoraat

De verhuizing van de Sittardse lerarenopleiding naar een nieuw gebouw in 2002 viel samen met de start van lectoraten als aanjagers van de onderzoeksfunctie in het hbo. Het nieuwe gebouw was ontworpen om onderwijs aan studenten meer digitaal en tijd- en plaats onafhankelijk in te richten. In het verlengde daarvan en door de opkomst van digitale media in het onderwijs ging in 2004 het eerste FLOS-lectorat Educatieve functies van ICT van start. De eerste jaren deelden Peter Sloep en Piet Kommers in een duobaan de lectorfunctie in dit lectoraat, later opgevolgd door Jan van Bruggen en Karel Kreijns als lector. Het lectoraat eindigde in 2012 na de gebruikelijke termijn van acht jaar.

FLOS-promovendi

De komst van lectoraten betekende dat ook FLOS-opleiders de kans kregen om (promotie) onderzoek te doen op basis van promotiebeurzen of projectsubsidies. Onderzoeken niet meer als

vrijwilligerswerk, maar als onderdeel van de opleiderstaak, onder de voorwaarde dat onderzoeksthema's direct gerelateerd zijn aan (nieuwe) opleidingspraktijken voor leraren. In die context voltooiden FLOS-opleiders Frank Crasborn en Paul Hennissen met een stipendium van Fontys in 2010 een internationaal bekroond en inmiddels veel geciteerd gezamenlijk proefschrift over de professionalisering van werkplekbegeleiders van leraren.⁴³ Ook de eerste drie jonge promovendi in dienst van FLOS realiseerden een promotieonderzoek: Ralph Hooreman (2008)⁴⁴ en Nele Coninx (2013)⁴⁵ onderzochten aspecten van 'real time coaching' van leraren. Niek van den Bogert (2016) deed onderzoek naar percepties van leraren in klassenmanagement-situaties.⁴⁶

Tweede lectoraat

Een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van opleidingspraktijken is de mate waarin leraren (in opleiding) ondersteund worden bij het ontwikkelen van praktisch handelen en dit te verdiepen met (praktijk)theorie en te verbinden met de eigen identiteit als leraar. Bij praktijk gaat het om ervaringen en het handelen van de leraar op de werkplek, de eigen klas of groep, het type school, het lerarenteam en de omgeving van de school. Bij theorie gaat het om kennis uit het domein 'leren en onder-

wijzen', zoals theorie over motivatie, leerprincipes en (vak)didactiek, en kennis van behoeften en kenmerken van leerlingen. Bij persoon gaat het om de individuele leraar en zijn leer- en ontwikkelvragen, karakteristieken en eigenheid.

Het tweede en huidige FLOS-lectoraat 'Integratief Opleiden & Boundary Crossing' ging eind 2016 van start en houdt zich vanuit het verbindingsperspectief bezig met onderzoek rondom de opleidingsdidactische kernvraag hoe in opleidingstrajecten theorie, praktijk en persoon krachtig met elkaar verbonden kunnen worden.⁴⁷ Speciale aandacht gaat daarbij uit naar verbindingen waarin 'boundary crossing' een rol speelt: vormen van samenwerking in (nieuwe) opleidingstrajecten op en over de grenzen van verschillende praktijken, zoals die van opleidingsinstituut en werkveld.⁴⁸

Kenniskring

Behalve de lector doen ook leden van de FLOS-kenniskring binnen hun aanstelling als opleider (gesubsidieerd) onderzoek naar (nieuwe) opleidingspraktijken. Dave van Breukelen en Frans Hermans voltooiden beiden een proefschrift over een vakdidactisch thema, respectievelijk ontwerpgericht onderwijs in bètavakken (2017)⁴⁹ en uitspraakonderwijs Engels (2018)⁵⁰. Hanneke Theelen

doet promotieonderzoek naar het gebruik van virtuele simulaties in de lerarenopleiding⁵¹ en Jimmy van Rijt naar de didactiek van grammaticaonderwijs Nederlands⁵². Ella Ait Zaouit bestudeert de identiteitsontwikkeling van (aanstaande) leraren Engels⁵³ en Sharisse van Driel doet onderzoek naar professioneel kijkgedrag van leraren.⁵⁴

Onderzoek in de lift

De onderzoeksfunctie kreeg de afgelopen vijftien jaar niet alleen bij FLOS, maar ook in andere hbo-instellingen een stevige impuls. Het aantal lectoren voor praktijkgericht onderzoek in Nederland stijgt gestaag, van 300 in 2007 tot bijna 650 in 2016.

De omvang van de lectoraten neemt ook toe in personeel en budget. In 2014 werd nationaal ruim € 170 miljoen in de hbo-lectoraten geïnvesteerd. Een gemiddeld lectoraat heeft één lector en drie tot zes meewerkende collega-onderzoekers of promovendi. Ruim negentig procent van de lectoren is gepromoveerd.

Om de landelijke doelstelling van 1 fulltime lector op 720 studenten te halen moeten er in de nabije toekomst nog 450 lectoren bij komen.⁵⁵ In oktober 2015 heeft de Vereniging Hogescholen een nieuw landelijk brancheprotocol vastgesteld voor de kwaliteitszorg voor praktijkgericht onderzoek binnen hogescholen.⁵⁶

Tijdloze dilemma's

De onderwijspraktijk en het beroep van leraar zijn voortdurend in beweging. Van de nlo's moest destijds een vernieuwende werking uit gaan op het voortgezet onderwijs door een ander type leraar af te leveren. Onderwijspraktijk en leraren-

opleiding zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Afstemming op de beroepspraktijk heeft bij FLOS altijd een belangrijke rol gespeeld.

Veranderingen in de opleidingspraktijk zijn niet alleen een afgeleide van veranderingen in het onderwijsveld, maar ook van landelijke regelgeving, beleid en omstandigheden, praktijken in andere lerarenopleidingen, lokale en regionale

omstandigheden en opvattingen, discussies en machtsverhoudingen binnen het instituut zelf. Het voert in het kader van deze bijdrage te ver om alle voorbije Sittardse ontwikkelingen te beschrijven en te duiden.

In retrospectief kenmerkte de opleidingsgeschiedenis van FLOS (en die van lerarenopleidingen in het algemeen) zich in de afgelopen decennia door een aantal terugkerende dilemma's. Het lijken tijdloze spanningsvelden die dwingen tot het maken van keuzes: vakinhoud versus beroep, selectie versus vrije toegang, flexibiliteit versus kwaliteit, initiële opleiding versus doorlopende opleiding, theorie versus praktijk en breed versus smal opleiden.

Vakinhoud <> Beroep

Bij de inrichting van opleidingsprogramma's gaat het steeds weer om de balans tussen de verschillende aspecten van het leraarschap: (school)vak-kennis, pedagogische en (vak)didactische kennis en een professionele identiteit. Dat leidde de afgelopen veertig jaar tot een slingerbeweging, waarbij de ene keer de nadruk lag op het belang van vakkennis (bijvoorbeeld vastgelegd in kennis-bases en kennistoetsen), de andere keer op de 'beroepscomponent' of op professionele identiteitsontwikkeling.

Selectie <> Vrije toegang

De afgelopen veertig jaar klonken er regelmatig pleidooien om strenger of anders te selecteren voor de lerarenopleiding. Voorstanders van selectie zijn vooral bezorgd over de mogelijkheid dat er studenten aan de opleiding beginnen die eigenlijk geen goede leraar kunnen worden, terwijl de tegenstanders zich zorgen maken dat selectie kandidaten uitsluit die in potentie misschien wel een goede leraar zijn. Er is helaas nauwelijks wetenschappelijke evidentie dat selectie vooraf een voorspellende waarde heeft voor toekomstig leraarschap.

Flexibiliteit <> Kwaliteit

In de voorbije decennia was er meerdere malen sprake van (dreigende) lerarentekorten. Dit genereerde herhaaldelijk aandacht voor het ontwikkelen van flexibele routes voor nieuwe doelgroepen. Het landschap van opleidingsroutes voor leraren is hierdoor minder doorzichtig geworden met voor opleidingsinstellingen een toegenomen beheerslast, elke route kent immers een eigen programma. In de opleidingspraktijk staat dat vaak op gespannen voet met het voldoen aan door de overheid vastgestelde kwaliteitsstandaarden en procedures.

Initieel <> Doorlopend

Hoewel de samenwerking tussen opleidingsinstituut en werkveld (in opleidingsscholen) inmiddels gemeengoed is, bestaat er formeel een strikte scheiding tussen beide. Als de politiek meer aandacht wil voor bepaalde aspecten van het leraarsberoep wordt vaak eerst gekeken naar de curricula van de lerarenopleidingen, omdat die relatief het makkelijkst te beïnvloeden zijn. Dat leidde regelmatig tot overladenheid en inconsistenties in opleidingsprogramma's en roept steeds de vraag op waar de grenzen van initiële opleidingsprogramma's liggen en hoe die te verbinden met voorgezette professionalisering.

Theorie <> Praktijk

Kritiek op theoriegestuurde opleidingstrajecten voor leraren hebben geleid tot meer aandacht voor (leren) leren op de werkplek. Echter, minder theorie en meer werkervaring leidt niet automatisch tot betere leraren. Praktijkervaringen moeten eerst leerervaringen worden. Dat stelt eisen aan de kwaliteit van de werkplek en aan de afstemming tussen twee leeromgevingen (opleidingsinstituut en school) die gekenmerkt worden door res-

pectievelijk theorie en praktijk. Het kernprobleem van effectief opleiden lijkt daarmee niet zozeer van organisatorische-, maar van opleidingsdidactische aard: hoe kunnen praktijk en theorie echt verbonden raken?

Smal <> Breed

De nlo's begonnen in 1970 met een brede tweevakkige opleiding en keerden binnen tien jaar weer terug naar monodisciplinaire opleidingen. De huidige Nederlandse praktijk van 'smal' opleiden voor het voortgezet onderwijs roept, zeker in combinatie met het lerarentekort in sommige schoolvakken, discussies en vragen op. Onderwijsvernieuwingen en leraartekorten leiden ook in onze tijd weer tot discussies over breed of smal opleiden. Ook in dit opzicht was er de afgelopen veertig jaar sprake van slingerbeweging.

Epiloog

Naast de vakinhoudelijk gerichte universitaire opleidingen waren de nlo's de eerste reguliere meer beroepsgerichte dagopleidingen voor leraren voortgezet onderwijs in de geschiedenis van het Nederlandse onderwijs.

Eigen zuil in eigen regio

Om de nlo's hing het aureool van vernieuwing, voortkomend uit de onderwijskundige idealen van de jaren zestig van de vorige eeuw: professionalisering van het leraarsberoep en de vorming van toekomstige leraren tot zelfstandig, creatieve en volwaardige mens en professional.

Kijkend naar de actuele ontwikkelingen en discussies over het opleiden van leraren lijkt die ambitie om toekomstgericht op te leiden na al die jaren niet veranderd.⁵⁷ Net als een halve eeuw geleden

buigen zich ook in onze tijd diverse belanghebbenden over de vraag hoe toekomstbestendige onderwijs eruit zou moeten zien en, in het verlengde daarvan, het profiel van de toekomstbestendige leraar en alternatieve opleidingspraktijken voor leraren die daarbij passen.⁵⁸

Alles stroomt

Het blijft lastig om te voorspellen hoe de concrete beroepscontext van leraren in opleiding zich zal ontwikkelen tijdens de loopbaan die ze als leraar voor de boeg hebben.⁵⁹ De enige zekerheid lijkt te zijn dat de beroepscontext altijd in beweging is. Leerlingen, scholen, maatschappelijke verwachtingen zullen in meer of mindere mate blijven veranderen in de tijd. Hier geldt het adagium "Panta rhei, ouden menei" (Alles stroomt en niets is

blijvend) van Heraclitus, filosoof uit de Griekse oudheid.⁶⁰ Verandering lijkt de enige constante. Gelijktijdig is er ook sprake van onveranderlijkheid. Onderwijsstructuren en praktijken zijn vaak diep verankerd en moeilijk te beïnvloeden. Die onveranderlijkheid wordt door sommigen metaforisch ook wel als de 'grammatica van de school' bestempeld.⁶¹

Spanningsveld

Het beroep van leraar speelt zich af in een onvermijdelijk spanningsveld van verandering versus stabiliteit. Het is geen dilemma of conflict dat om een oplossing vraagt, maar een kernaspect van het leraarsberoep. In dit verband wordt ook wel gesproken over de leraar als 'adaptieve expert', van wie het handelen op twee dimensies afgebeeld kan worden: de dimensie van effectieve routines en de dimensie van innovatief vermogen, met daartussen een optimale mix⁶². Bij de ontwikkeling tot expert leraar is het opbouwen van routines noodzakelijk. Cruciaal is dat dit niet leidt tot uitsluitend routinematig gedrag, maar de afname in mentale belasting die dat oplevert, gebruikt kan worden voor het verkennen van innovatieve praktijken. Dat betekent dat een leraar geleerd moet hebben om dat niet bedreigend te vinden. Durven accepteren dat het experimenteren met nieuwe

aanpakken onzekerheid en een tijdelijke terugval in de routines en efficiency te weeg kan brengen, is dan essentieel. Bij het leren en opleiden van leraren zou daarom sprake moeten zijn van het tegelijk en in evenwicht ontwikkelen van routines en innovatieve aanpakken. Op die manier kunnen lerarenopleidingen samen met scholen toekomstige leraren voorbereiden op het spanningsveld van verandering versus stabiliteit en op de onvermijdelijkheid zich ertoe te verhouden en ermee om te gaan.

Referenties

- 1 Van Vugt, T., & Lauwers, R. (2009). Opnieuw een onderwijs-complex. Een veelheid aan scholen in de vroegere kloosters (1962-2002). In: G. Janssen (red). *Het kloosterkwartier. Venster op het verleden*. Sittard: Laudy Bouw & Ontwikkeling.
- 2 Van Kempen, A. (1992). *Dertig jaar Katholieke Leergangen (1962-1992)*. Tilburg: Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek (ITHO), Stichting Katholieke Leergangen Tilburg.
- 3 HBO-keuzegids (2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). Leiden: Centrum Hoger Onderwijs Informatie.
- 4 Idenburg, P. (1964). *Schets van het Nederlandse Schoolwezen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- 5 Lenssen, L. (2011). *Hoe sterk is de eenzame fietser? Een onderzoek naar de relatie tussen individuele ontwikkeling en de toegankelijkheid van het onderwijsbestel in Nederland*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- 6 Swennen, A. (2012). *Van oppermeesters tot docenten hoger onderwijs: De ontwikkeling van het beroep en de identiteit van lerarenopleiders*. Proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- 7 Vos, J., & Van der Linden, J. (2004). *Waarvan Akte. Geschiedenis van de MO-opleidingen, 1912-1987*. Assen: Van Gorcum.
- 8 Dekkers, H., & Van Soest, W. (1981). *Derde onderzoek Nieuwe lerarenopleiding. Overzichtsrapport zes jaar NLO-onderzoek*. Nijmegen: NIVOR, Amsterdam: SCO.
- 9 Van Kempen, A. (1992). *Dertig jaar Katholieke Leergangen (1962-1992)*. Tilburg: Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek (ITHO), Stichting Katholieke Leergangen Tilburg.
- 10 Olgers, A., & Riesenkamp, J. (1980). *De onderwijskundige voorbereiding van aanstaande leraren. Een onderzoek naar opvattingen van docenten van lerarenopleidingen, leraren in het voortgezet onderwijs en andere groeperingen*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- 11 Korthagen, F. (2010). The relationship of theory and practice in teacher education. In E. Baker, McGaw, B., & Peterson, P. (Eds.). *International Encyclopedia of Education*, vol. 7 (pp. 669-675). Oxford, Elsevier.
- 12 Swennen, A. (2012). *Van oppermeesters tot docenten hoger onderwijs: De ontwikkeling van het beroep en de identiteit van lerarenopleiders*. Proefschrift. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- 13 Crasborn, F. (2018). *Grensovergangen in de lerarenopleiding*. Lectorale rede. Sittard: Fontys Lerarenopleiding.
- 14 Cochran-Smith, M., & Zeichner, K. (Eds.) (2005). *Studying Teacher Education: The report of the AERA panel on research and teacher education*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- 15 Loughran, J. (2006). *Towards a pedagogy of teacher education*. London-New York: Routledge.
- 16 Crasborn, F., & Hennissen, P. (2018). Integratief opleiden op de werkplek. In Geerdink, G., & Pauw, I., *Opleidingsdidactiek: hoe leiden we leraren op? Kennisbasis voor lerarenopleiders*. Katern 7. Breda: Velon.
- 17 Murray, J., & Male, T. (2005). Becoming a teacher educator: Evidence from the field. *Teaching and Teacher Education*, 21(2), 125-142.
- 18 Timmermans, M., & Van Velzen C. (2017) (red.). *Kennisbasis Lerarenopleiders. Katern 4: Samen in de school opleiden*. Breda: Vereniging Lerarenopleiders Nederland (VELON).
- 19 Crasborn, F., Driessen, R., Jellema, A., Koster, B., Theunissen, M., Van der Linden, H., & Weekenstroom, W. (2018). *Kijkkader voor praktijken van Samen Opleiden*. Utrecht: vo-raad/Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.
- 20 Van Kempen, A. (1992). *Dertig jaar Katholieke Leergangen (1962-1992)*. Tilburg: Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek (ITHO), Stichting Katholieke Leergangen Tilburg.
- 21 Dekkers, H., & Van Soest, W. (1981). *Derde onderzoek Nieuwe lerarenopleiding. Overzichtsrapport zes jaar NLO-onderzoek*. Nijmegen: NIVOR, Amsterdam: SCO.
- 22 Van Kempen, A. (1992). *Dertig jaar Katholieke Leergangen (1962-1992)*. Tilburg: Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek (ITHO), Stichting Katholieke Leergangen Tilburg.
- 23 De Rooy, P. (2005). *Republiek van rivaliteiten. Nederland sinds 1813*. Amsterdam: Mets & Schilt.
- 24 Interview van Frank Crasborn met de eerste KLS-directeur Michel Hennissen op 8 augustus 2019.
- 25 Olgers, A., & Riesenkamp, J. (1980). *De onderwijskundige voorbereiding van aanstaande leraren. Een onderzoek naar opvattingen van docenten van lerarenopleidingen, leraren in het voortgezet onderwijs en andere groeperingen*. Den Haag: Staatsuitgeverij.
- 26 Interview van Frank Crasborn met de eerste KLS-directeur Michel Hennissen op 8 augustus 2019.
- 27 Van Kempen, A. (1992). *Dertig jaar Katholieke Leergangen (1962-1992)*. Tilburg: Instituut voor Toegepast Historisch Onderzoek (ITHO), Stichting Katholieke Leergangen Tilburg.
- 28 Interview van Frank Crasborn met de eerste KLS-directeur Michel Hennissen op 8 augustus 2019.
- 29 Commissie Hanselman (1987). *Adviesrapport 'Vakbekwaam aan de start' over de structuur van de voltijdopleiding tot tweedegraads leraar algemene vakken*. Den Haag: Onderwijsraad.
- 30 Commissie Karssen (2004). *Een steen in de vijver: introductie van lectoraten in het hbo*. Den Haag: Stichting Kennisontwikkeling HBO.
- 31 Commissie Knoers (1995). *Quality Assessment of Research. Pedagogical and Educational Sciences in the Netherlands: Past Performance and Future Perspectives*. Utrecht: VSNU.
- 32 Van Gageldonk, K. (2017). *Op zoek naar onderzoek: de totstandkoming van de onderzoeksfunctie in het hoger beroepsonderwijs*. Delft: Eburon.
- 33 Reijn, G. (2005). Fontys opent aanval op universiteiten, *Volkskrant*, 10 juni 2005.
- 34 De universiteit is geen promovendiefabriek. *Delta. Journalistic Platform TU Delft*, 16 juni 2005.
- 35 Van Vliet, R., & Van de Meent, Y. (2005) Een snuffje universiteit. *NRC*, 9 juli 2005.

- 36 Van Gageldonk, K. (2017). *Op zoek naar onderzoek: de totstandkoming van de onderzoeksfunctie in het hoger beroepsonderwijs*. Delft: Eburon.
- 37 Vereniging van Hogescholen (2017). *Kwaliteit in dialoog. Advies Werkgroep Kwaliteit van Praktijkgericht Onderzoek en het Lectoraat*. Den Haag: Vereniging van Hogescholen.
- 38 Bakkes, P. (1996). *Variatie en verandering in het Montforts. Taalstructurele en sociolinguïstische aspecten van een veranderend dorpsdialect*. Proefschrift. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- 39 Pouls, J. (2002). *Ware schoonheid of louter praal. De bisschoppelijke bouwcommissie van Roermond en de kerkelijke kunst van Limburg in de twintigste eeuw*. Proefschrift. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- 40 Schuitenmaker-King, J. (2012). *Teachers' strategies in providing opportunities for second language development*. Proefschrift. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- 41 Van Vugt, M. (2015). *Een arbeidersbuurt onder de rook van 'De Sphinx'. Een sociaal ruimtelijke geschiedenis van het Boschstraatkwartier-Oost te Maastricht, 1829-1904*. Proefschrift. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- 42 Heemels, M. (2016). *Op den akker des doods, waar allen gelijk worden...! Begraafcultuur in Roermond, 1870-1940*. Proefschrift. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- 43 Crasborn, F., & Hennissen, P. (2010). *The skilled mentor. Mentor teachers' use and acquisition of supervisory skills*. Proefschrift. Eindhoven: Technische Universiteit.
- 44 Hooreman, R. W. (2008). *Synchronous coaching of trainee teachers : an experimental approach*. Proefschrift. Eindhoven: Technische Universiteit.
- 45 Coninx, N. (2014). *Measuring effectiveness of synchronous coaching using bug-in-ear device of pre-service teachers*. Proefschrift. Eindhoven: Technische Universiteit.
- 46 Van den Bogert, N. (2016). *On teachers' visual perception and interpretation of classroom events using eye tracking and collaborative tagging methodologies*. Eindhoven: Technische Universiteit.
- 47 Crasborn, F. & Hennissen, P. (2019). Integratief opleiden op de werkplek. Modellen en methodieken voor opleidingsdidactisch handelen. In G. Geerdink, & I. Pauw, *Velon Kennisbasis voor lerarenopleiders, Katern 7, Opleidingsdidactiek*, p. 55-83.
- 48 Crasborn, F. (2018). *Grensovergangen in de lerarenopleiding*. Lectorale rede. Sittard: Fontys Lerarenopleiding Sittard.
- 49 Van Breukelen, D. (2017). *Teaching and learning science through design activities: A revision of design-based learning*. Proefschrift. Delft: Technische Universiteit.
- 50 Hermans, F. (2018). *From defining the educational challenge to sustainable changes in teacher behaviour: professionalising teachers of English in the Netherlands in the field of teaching English pronunciation*. Proefschrift. Heerlen: Open Universiteit.
- 51 Theelen, H., Van den Beemt, A., & Den Brok, P. (2019). Classroom simulations in teacher education to support preservice teachers' interpersonal competence: A systematic literature review. *Computers & Education*, 129, 14-26.
- 52 Van Rijjt, J., & Coppen, P. (2017). Bridging the gap between Linguistic Theory and L1 grammar education – experts' views on essential linguistic concepts. *Language Awareness* 26(4), 360-380.
- 53 Ait-Zaouit, E (2019). *Portraits of novice English teachers' sense of professional identity*. Presentatie International Association of Teachers of English as a Foreign Language (IATEFL). Liverpool, UK.
- 54 Van Driel, S., Jarodzka, H., Crasborn, F., & Brand-Gruwel, S. (2018, 2-6 July). *Teachers' Professional Vision in Relation to Their Classroom Management*. Paper presentation at the at the 22nd conference of JURE, Antwerp, Belgium.
- 55 De Jonge, J. (2016). *Feiten en Cijfers Praktijkgericht onderzoek bij lectoraten van hogescholen*. Den Haag: Rathenau instituut.
- 56 Vereniging van Hogescholen (2015). *Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek 2016- 2022*. Den Haag: Vereniging van hogescholen.
- 57 Kelchtermans, G. (2012). *De leraar als (on)eigentijdse professional. Reflecties over de 'moderne professionaliteit' van leerkrachten*. Notitie in opdracht van de Nederlandse Onderwijsraad. Leuven: KU Leuven / Den Haag: Onderwijsraad.
- 58 Onderwijsraad (2018). *Ruim baan voor leraren. Een nieuw perspectief op leraarschap*. Adviesrapport (2018). Den Haag: Onderwijsraad.
- 59 Volman, M., Raban, A., Heemskerck, I., Ledoux, G., & Kuiper, E. (2018). *Toekomstgericht onderwijs. Doelen en werkwijzen van innovatieve VO-scholen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- 60 Mansfeld, J. *Aldus sprak Heraclitus. De fragmenten*. Groningen: Historische Uitgeverij, 2006.
- 61 Tyack, D., & Tobin, W. (1994). The "Grammar" of Schooling: Why Has It Been So Hard to Change? *American Educational Research Journal*, 31, 453-479.
- 62 Bransford, J., Derry, S., Berliner, D., & Hammerness, K. (2005). Theories of learning and their roles in teaching. In *Preparing teachers for a changing world: What teachers should learn and be able to do* (p. 40-47). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

In 2019 vierde Fontys Lerarenopleiding Sittard (FLOS) haar veertig jarig bestaan. Het Sittardse opleidingsinstituut ging in september 1979 van start als Katholieke Lerarenopleiding Sittard (KLS). De oprichting paste in het toenmalige overheidsbeleid voor herstructurering van het onderwijs. De KLS behoorde tot de Nieuwe Lerarenopleidingen (nlo's) die tussen 1970 en 1980 in Nederland het levenslicht zagen. Ze moesten dienen als hefboom voor de vernieuwing van het voortgezet onderwijs. In het verzuilde Nederland van toen ontstond in Sittard een nlo op katholieke grondslag. Dat had nog wel wat voeten in de aarde. Met veel vernieuwingsdrang en een eigentijds opleidingsconcept werd in Sittard gewerkt aan de uitbouw van de opleidingsprogramma's. Een kwart eeuw na de start kwam er ook aandacht voor onderzoek. Lectoraten deden hun intrede in het hbo, ook bij FLOS. In retrospectief kenmerkte de ontwikkeling van FLOS (en lerarenopleidingen in het algemeen) zich in de afgelopen decennia door een aantal terugkerende tijdloze dilemma's.